

— 1848 —

— 1948 —

Ապրիլի 16-ին տեղի ունեցավ հայ մեծ լուսավորիչ, խաչատուր Աբովյանի մահվան 100-ամյակը նշանավորող ռեպուբլիկական հորեկյանական հանձնաժողովի հերթական նիստը:

Հանձնաժողովը հաստատեց Խ. Աբովյանի կյանքի, գործունեության և ստեղծագործության մասին Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների Ակադեմիայի, Մոլոտովի անվան Պետական համալսարանի և Հայպետհրատի կողմից հրատարակվող գրականության վերջնական պլանը:

Հորեկյանական օրերին լույս կտեսնեն խաչատուր Աբովյանի երկերի ակադեմիական ութ հատորանոց հրատարակությունից ևս երեք հատոր: Առանձին ժողովածուով հրատարակվում են մեծ գրողի մանկավարժական հոգվածները:

Նախատեսված է հրատարակելու Խ. Աբովյանի վերաբերյալ գիտական հետազոտությունների, մենագրությունների, պոպուլյար բրոշյուրների ժողովածու: Մասնաշաղկան ընթերցողի համար հայերեն և ռուսերեն լե-

զուններով հրատարակվում է «Վերք Հայաստանի» վեպի կրճատ վարիանտը: Այդ վարիանտի վրա աշխատում են գրողներ Ստ. Զորյանը, Հ. Քոչարը և Գ. Արուլը:

Հանձնաժողովը հավանություն է տվել ռուսերեն լեզվով «Վերք Հայաստանի» վեպի ակադեմիական հրատարակությանը, որն ունենալու է առաջաբան ու մեկնաբանություններ և լույս է տեսնելու Ս. Շերմինսկու թարգմանությամբ:

Արեղյանի անվան Գրականության ինստիտուտին առաջարկվել է շտապեցնել Աբովյանի երկերի վերաբերյալ նյութերի ու տող առ տող թարգմանությունների ուղարկումը եղբայրական ռեպուբլիկաներին:

Հանձնաժողովը հաստատել է Քանաքեռում գրողի Տուն-թանգարանի վերակառուցման և նրան կից տերիտորիայի բարեկարգման պլանը:

Վերակառուցման նախագիծը կազմել են հրատարակչություններ Հ. Դավթյանը, Կ. Մանուկյանը և Պ. Թումանյանը:

Խաչատուր Աբովյանի Տուն-թանգարանը Քանաքեռում, որտեղ ծնվել ու իր մանկությունն է անցկացրել մեծանուն գրողը, վերջին ժամանակներս շատ է քակուրսանում և այցելում: Այս տարվա երեք ամսում միայն Տուն-թանգարանը այցելել են 15 հազար մարդ:

Ներկայումս մեծ աշխատանք է տարվում Տուն-թանգարանը ընդարձակելու և նրան

կից տերիտորիան բարեկարգելու համար: Տուն-թանգարանի բակում նոր ծառեր են տնկվում, ծաղկանոց պատրաստվում: Տեղական տուֆից բաղում կառուցվելու է քարաշեն կամար և երկու հանգստավայր. երկու աղբյուրներ են կառուցվում բազալտից՝ գեղարվեստորեն ձևավորված: Ասֆալտապատվելու և կանաչազարդվելու է դեպի Տուն-թանգարանը տանող փողոցը:

Խաչատուր Աբովյանի մահվան 100-ամյակի առթիվ արձաթագործ վարպետ Վահան Հացագործյանը մառմարյա տախտակի վրա արծաթից պատրաստել է թանաքամանի սարք՝ թանաքամաններ, գրչակոթ և այլն։ Այս բոլորը հյուսված է արծաթից և ձևավորված է հայկական մանրանկարչության գեղեցիկ օրնամենտներով։ Թանաքամանի հինաբանը կազմում է արծաթյա հյուսվածք՝ զարդարված ակներով, իսկ կենտրոնում՝

ժողովրդական ստեղծագործության հայտնի վարպետ-փորագրիչ Ղուլարյանը սպիտակ ակրիլատից պատրաստել է Խաչատուր Աբովյանի «Վերք Հայաստանի» գրքի մակետը՝ մեծ չափերով։ Նրա վրա մի քանի շաբաթով

Մեծանուն գրող Խաչատուր Աբովյանը երկար տարիներ ապրել է Թիֆլիսում։ Դեռ 20-ական թվականներին նա այստեղ սովորում էր։ Այնուհետև նա կրկին Թիֆլիս է վերադառնում 1837 թվին և մնում այնտեղ մինչև 1843 թվականը, երբ ծառայության գործով նրան է տեղափոխվում։

Վրացական ՍՍՌ Պետական Արխիվում պահվում են Աբովյանի կյանքի թիֆլիսյան շրջանին վերաբերող շատ փաստաթղթեր։ Դրանք Աբովյանի ձեռքով գրված ու նրա կողմից ստորագրված գեկուցագրեր, հաշվետվություններ, ուսումնարանի հաստիքային տեղեկագրեր, ուսումնական պլաններ և արտահայտված կարծիքներ են։

Մրանք արտացոլում են Աբովյանի նվիրվածությունը ժողովրդական լուսավորության գործին, նրա անձնուրաց ու հետևողական պայքարը պատանեկության ազատ կրթության ու դաստիարակության համար։ Այս փաստաթղթերի մի մասն արդեն հրատարակվել է։

Աբովյանի հիմնադրված փաստաթղթերը տեղ են գտել պրոֆ. Լ. Մելիքսեթ-Քեյի «Նոր նյութեր Խաչատուր Աբովյանի մասին» գրքի մեջ, որը պատրաստ է տպագրության համար։

Թիֆլիսում ապրելով Աբովյանը հնարավորություն է ունեցել շփվելու ուս հառաջադեմ գործիչների և վրացական ու ադրբեջանական ժողովրդների առաջավոր ներկայացուցիչների հետ։ Հայտնի է նրա բարեկամությունը ադրբեջանական մեծ պոետ ու մտածող Միրզա Ֆաթալի Ախունդովի և ադրբեջանցի պոետ Միրզա Շաֆիի հետ։

Խաչատուր Աբովյանի պորտրեն, դարձյալ արծաթից պատրաստված։ Այս աշխատանքը Հացագործյանը հանձնել է Հայկական ՍՍՌ Մինիստրների Սովետին կից Արվեստի Գործերի Վարչության Ժողովրդական Ստեղծագործության Տանը՝ կիրառական արվեստի և կերպարվեստի ինքնու վարպետների Մոսկվայում կազմակերպվելիք համամիութենական ցուցահանդեսին ներկայացնելու համար։

բարձրանում են գեղարվեստորեն պատրաստված սյուներ, որոնց վրա դրված է մեծանուն գրող Խաչատուր Աբովյանի արձանը՝ նույնպես ակրիլատից պատրաստած մեծ վարպետությամբ։

Ռուս-պարսկական և ուս-տաճկական պատերազմների նախօրյակին Աբովյանը գտնվում էր Թիֆլիսում։ Նա ականատես եղավ Հայաստան ուղևորվող ուսական զորքերի կազմավորմանը։ Հայ ժողովրդի փրկությունը պարսկա-տաճկական դարավոր լծից նա տեսնում էր Ռուսաստանում և իր ոգեշնչված երկում արտացոլեց նա այդ Վրաց Հերակլ երկրորդ արքայի մասին եղած ժողովրդական ավանդությունների և ասուլիսների անմիջական տպավորության տակ Աբովյանը գրում է իր սքանչելի բանաստեղծությունը՝ «Քաջ ու հզոր Հերակլ արքայի վերջին հրաժեշտը»։

Աբովյանը Թիֆլիսում ապրել է մի շրջանում, երբ դեռ չէր լռել պատերազմի որոտը։ Անկասկած, Աբովյանը անձամբ ճանաչում էր Հերակլի ռազմական գործունեության շատ ականատեսների, Հերակլի, որը Վրաստանի փրկությունը տեսնում էր Ռուսաստանի հետ միացման մեջ։ Ի պատիվ Հերակլի Աբովյանի գրած թե արձակ և թե չափածո երկերը ունեն խիստ ու առնական ոճ։

Աբովյանի Վրաստանում գտնվելու հուշարձան է հանդիսանում նաև «Մթածմինգի տուն» առթիվ 1840 թվին գրած նրա մի երկը։

Պրոֆեսոր Լ. Մելիքսեթ-Քեյը վրացերենի է թարգմանել Աբովյանի «Հազարիչեն»-ը։ Աբովյանի մի շարք այլ երկեր թարգմանում է դոցենտ Շիլակաձեն։

Հրատարակվում է Աբովյանի «Թուրքի աղջիկը», որը վրացերենի է թարգմանել դոցենտ Բեկլարովը։